

„Napló”

Wertán Zsolt úr folyamatosan jegyzeteket készített az 1999-es erdélyi barangolás résztvevőjeként. A barangolóra tömegesen rászakadó élményeket, információkat rögzítette. "Naplóját" két részben közöljük, rövidítésekkel. Csupán olyan részeket, mondatokat hagyunk ki, amelyek számos, további információt igényelnének, vagy annyira töredékesek, (csak az utazó által sebtiben följegyzett szavak), hogy mindenikük külön-külön résztanulmányra szolgálna rá.

Kérjük olvasóinkat, a hamarosan ismét sorra kerülő Barangolás előtt olvassák odaadó figyelemmel a szerző jegyzeteit, mert kijár ez az olyan írásnak, amely nem ragad meg az általánosságok szintjén, hanem apró, részletes konkrétumokat rögzít.

Marosillye (Ilia)

Bethlen a Báthoriaknak adta. Két fia közül Bethlen Gábor Erdély nagy fejedelme. Kollégiumot alapított. Az intézmény később Nagyenyedre költözött. Itt megnéztük a Kúriát. Sérültek élnek itt. A "vár", Bethlen Gábor szülőháza vastag falu épület, erősítésül utólag emelt, elbillenő támpillérekkel. A csalánonoson átgázolunk a külső falon lévő márványtáblához: "E házban született 1580-ban Bethlen Gábor, Erdély fejedelme".

Csikszépvíz - a templomfelújítást és az árvaházat a Csibész Alapítvány élte.

Illyefalván Kató Béla egy fáklya. Az ilyen fáklyák éltetik az erdélyi magyar tudatot.

Algyógyferedő (Geoagiu Bai)

Diana fürdőszálló, a vize 25-30 C fokos. A római fürdő (a "Thermae Dodi" maradványai még láthatók. Tufa, puha kőzet. Faragással alakították ki a medencét, az ülőpadokat. Régebben nagy vízhozama volt, a későbbi fúrások elvitték a vizét. Rettentően lepusztult, szemetes állapotban a ragyogó adottságú római fürdő.

Csernakeresztur (Cristur)

A Bukovinából visszatelepült székelyek. A Vajdahunyadi Kohászati Kombinát rozsdásodó monstrumai, kilométereken át. Egész Vajdahunyad szürke, fekete a füsttől. Az érclelőhelyek a vár tövében vannak. Minden történelmi csapás ellenére a vár ép. Hunyadi János 1407-ben született, Zsigmond király mindenhová magával vitte, kedvezett neki. Pletykák: miért?

Hunyadi a török ellen. Kiepítette a várat, amelyet soha sem ostromoltak. Végül Török Bálintté lett. Bethlen renováltatta és sok átalakítást végzett rajta. A vár alatt a Zalad vize esik alá vízlépcsőkön. A konyhában 19. századi konyha. Lépcsőn át a kápolnába. 1446-53, gótikus, kétcímeres zárókő: holló a gyűrűvel.

A budapesti városligeti együttesből ismert, fedett loggiás folyosó mögött gótikus tanácsterem. A várudvaron állva láttuk, hogy fent, az eresz alatti résablakokban két bagoly tekergeti a fejét. A bejáratnál a Kaputorony, balról a Kis Nebojsza Kínzótorony, túloldalon a kaszahegyes börtön. Balra a Buzogánytorony, csúcsán az érclovaggal. A Lovagterem oszlopán körben latin nyelvű felirat: "Isten kegyelméből építette Hunyadi János, Magyarország kormányzója 1442-ben."

Déva

Magna Kúria, reneszánsz, Bethlen Gábor építette. A hegyen emelt várat hármassal vette körül. Védfal, gyilokjáró, bástyafok.

1849-ben, február 9-én a Piski hídnál Csetz János ezredes és Bethlen Gergely ezredes vívta ki a győzelmet, Bem itt sebesült meg, a budai szobron ezért van a karja felkötve. Petőfi verse - Vágó Pál (az utolsó jászkapitány) festette meg az erdélyi körképet. (A témáról részletesebben lásd: Benedek Katalin *Vágó és a Bem-Petőfi körkép* c. cikkét 1999 októberi számunkban - a szerk.)

Gyulafehérvár (Alba Julia)

Dr. Jakubinyi György érsek úr vezet, aki a hazai és az erdélyi katolikus örmények apostoli kormányzója is egyben.

A 16. évszázadban a Héttoronyban (Isztambul) Török Bálint rabtársa volt Majláth István. Leszármazottja, Majláth Gusztáv püspök mellett jogászként szolgált 20 évig Issekutz János, dr. I. Sarolta dédapja. A palota a 15. században épült, a Báthoriak itt székeltek, a Rákócziak a másik szárnyban, amelyet aztán 1918-ig osztrák katonaság lakott. Bem ágyúzta Gyulafehérvárat, a bejárat felett ilyen ágyúgolyót építettek a falba, egy szintén beépített, római fogadalmi oltár fölé. A rómaiaknál Apollonum, a szlávoknál Belog-rád a város neve.

Kőfelirat: "A legyőzhetetlen Napnak állította Hermas Borgias fia". A székesegyház helyén tehát Naptemplom állott az ókorban.

Áprilisban Szűzanya-szobrot hoztak ide Tordatúrról, amely 100 évvel idősebb, mint a csíksomlyói Mária-szobor.

Augusztus 27, péntek. Hajnali köd, a Maros hídja - a 72. éves Simay Attila köszöntése. Szászvárosban Czárán Gyula (Prikulics) és Merza Gyula örmények az Erdélyi Kárpát Egyesület tagjai.

Szászsebes (Sebes, Müchlbach) - Erődtemplom - szászlakta vidékeken összesen 150 erődtemplom lelhető fel.

Nagyszeben (Hermanstadt, Sibiu)

Szász város, 43 bástyája volt, kettős városfala, vizesárokkal. Csak három bástya maradt meg: a kovácsok, fazekasok és takácsok bástyája, a többit a város terjeszkedésével lebontották. Báthori Gábor elfoglalta és sanyargatta a szászokat. Schiller tér, Levéltár. Főtér: Báthori itt dobatta ki az I. emeleti ablakokból a hivatalnokokat.

A piactérhez vezető utca öntöttvas hídját Hazugok Hídjának nevezik.

Itt született Borsos Miklós. Az evangélikus templom a 15. században épült. A freskókat lemeszelték.

Alsóporumbák (Porumbacu de Jos)

Hosszúhajú, bajszos oláh cigányok, akiket a Nyárad-menti, világosabb Gábor-cigányok lenéznek. A Gábor-cigányok szerint ők maguk a honfoglaláskor jöttek be Árpád fegyverkovácsaiként, ők segítettek tíz éve a marosvásárhelyi pogrom idején is.

Kokojsza: áfonya.

Fogaras (Făgăras)

Tomory Pál kezdte kiépíteni, Majláth Istváné lett - református templom - (árva) Bethlen Kata sírja. Bekes Gáspár... a legerősebb mezei vár Erdélyben. Mikszáth Kálmán országgyűlési képviselő és iskolaépítő.

Sepsiszentgyörgy

Erdélyi Múzeum. A terem mennyezetét a barátosi templomból származó kazettás mennyezet borítja. Brassó melletti hétfalusi csángók - mások, mint a moldvai csángók.

Prázsmár (Tartlau, Prejmer)

Erőd-templom, 1427. A belső falra élés- és lakókamrák kerültek egy évnyi tartalékkal. 50 kilós szégyenkő - amit a szégyenbe esettek nyakába akasztottak.

Szászhermány (Honigberg, Harman) - erődtemplom (Szabó Dezső "elsodort falu"-ja.)

Kató Béla lelkész a kapott pénzekkel jól sáfárkodik, rendbentart, épít.

Székely erődtemplom csak négy helyen van: itt, Nagyajtón, Karcfalván és Árkoson.

A székelyek viszolyogtak a katonák beszállásolásától és más következményektől.

Szászhermány

1240 óta épült. Az erődtemplom fala 12 méter magas, 2 méter vastag, árok, felvonóhíd, csapórács... kamrák, lakófülkék, nagyrészüket lebontották. Erdélyben a legmagasabb, 52 méter magas, ilyen jellegű torony. A templomban az asszonyok támla nélküli padon ültek, nehogy a díszruha gyűrődjék. A férfiak a széleken, hogyha ellenség jön, ugorhassanak. Másutt a gyermekek.

Brassó (Kronstadt, Brasov)

Koronázott, gyökeres fatuskó a címere.

Fekete templom. A Madonna ruhája megfeketedett, a keresztlőkút megmaradt. 119 db anatóliai, fogadalmi hálaszönyeg. A padsorok közt szűk út, a padok elején az ott ülő céhek címerei. A II. Világháborúban a város épületei nem sérültek. A főtéri sarokház árkádos árubörze, amelyet Hirschler Apollónia, egy városbíró özvegye ajándékozott a városnak. A főtéren az új városháza, építette Alpár Ignác. A posztósházban múzeum.

Wertán Zsolt (folytatjuk)

Szamosújvár 2000 Világosító Szent Gergely Ünnepe

Idén július elsején 11 órára szolt Bakó Gábor plébános és Esztegár János gondnok meghívója a szamosújvári Örmény Katolikus Székesegyházban tartandó szentmisére. Talán a borusra fordult időjárás miatt, de kevesebb vendég volt az idei ünnepségen, mint két évvel ezelőtt. (Igaz, akkor a Székesegyház alapításának 250. éves évfordulóját is ünnepeltük.)

A katolikus templomban így is sokan voltak: a helyi és környékbeli örmények, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása és az Országos Örmény Önkormányzat képviselői Magyarországról, és számos díszvendég Bukarestből, a romániai örmények képviselőitől.

A misét ferences papok celebrálták, nem nyúlt hosszúra, pedig a kórus a legtöbb magyar egyházi éneket gyönyörűen énekelte.

A mise után nagy élményben volt részünk, a mellékhajóban megnézhattuk a megőrzésre Bukaresttől visszakapott híres Rubens képet, sőt, érdekes magyarázatot is kaptunk a kép történetéről, román nyelven. A mise végeztével az érdeklődőbbek ellátogattak a régen bezárt zsinagóga romos épületébe, néhány fiatal örmény festő tárlatának megnyitására. Nekem Kis Ármánd realista képei tetszettek a legjobban, amelyek valóságosan ábrázolják Szamosújvár patinás örmény házait. A képek még a valóságnál is szebbek, mert elfeledtetik, hogy a házakat évtizedek (évszázadok?) óta nem tatarozták. Nem úgy, mint az örmény festményeket, amelyek restaurálását önszorgalomból már elkezdte Jakobovits Miklós festőművész és restaurátor. Reméljük, sokan fogják támogatni munkáját és egyszer még a gyergyói képek javítására is sor kerülhet. Az ebéd a plébánián kb. 200 főre volt terítve, a fővendégek a plébánia ebédlőjében, a többieknek a hangulatos pincében jutott hely és finom étel. A helyi örmény asszonyok már napok óta készülődtek, és szombat hajnaltól főztek a nagy létszámú vendégseregnek. A hagyományos angadzsabur leves már friss hurutból készült, pedig a szárazság miatt a petrezselyem beszerzése nehéz feladat. Mindenkinek ízlett az étel, a régi ismerősök hosszasan beszélgettek a fogások között. A rangos bukaresti és budapesti vendégek jól érezték magukat, igaz, Esztegár gondnok úr mindent meg is tett ezért.

Ebéd után sikerült megismerkednem a plébános úrral is, és meghívtam a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása nevében az őszi Budapesti Egyházi Konferenciára előadónak. Remélem, itt még több idő lesz a beszélgetésre.

Nagy örömünkre szolgált, hogy e nemes alkalomra új folyóirat jelent meg *Ararat International* címmel, négy nyelven: románul, örményül, angolul és (tört) magyarul. Biztosan nagy segítséget jelent ahhoz, hogy még jobban elmélyüljön a bukaresti és az armenopolisi (szamosújvári, gherlai) örmények barátsága.

Összességében nagyon jól éreztük magunkat Szamosújváron, ezt nagyrészt köszönhetjük szívélyes vendéglátónknak, a Lengyel családnak. Marika még mindig a régi: sokat tesz (tenne) a magyarörmény családok össze-tartozásáért és a hagyományok ápolásáért. Még mindig fáradozik az örmény temető megmentésén, most éppen a temetőt bemutató könyv kiadását szorgalmazza. Támogatni fogjuk ebben.

Szongoth Gábor

a BÖKÖT elnökhelyettese, a Bp. XI. ker. Örmény Kisebbsége Önkormányzat elnöke